

A ta Heglov idealizem se je razvil v dve nasprotni struji. Dr. M. Zdziechowski („Przegląd Polski“ 1904. 616.) nam popisuje ta razvoj tako-le:

„Eni (Belinski, Hercen, Bakunin) so povzeli od Hegla idealizacijo človeka, v katerem se razodeva absolutno bitje — Bog, in so iz nje izvajali popolno svobodo posameznika, ki ne sme biti omejena po ničemer; ti so začeli skrajni individualizem prevratnih in anarhičnih struj, ki so kmalu pretrese Rusijo. Druge so napotili Heglovi nauki do zgodovine in do prava, tembolj, ker je zgled k temu dal že njihov učitelj; saj je Hegel učil, da je najvišji

Boris Čičerin.

stvor človeka-boga država, in sicer pruska država. Tu so učenci mojstra popravili in so namestu Prusije postavili Rusijo ter učili mesijansko poslanstvo Rusije, katera bo dala svetu popolno ureditev na ruskih temeljih: veri pravoslavni in carski avtokraciji. Nazori te struje, ki so jo zastopali Kirjejevskij, Homjakov, Aksakov, so postali pozneje orodje nacionalistiške reakcije in rusifikacijske politike.“

Čičerin pa se ni nagnil niti na eno, niti na drugo stran. Zdziechowski trdi, da ga je Kantovo modroslovje odvrnilo od heglavskega obožavanja človeka. Čičerin je svoje nazore postavil na vero osebnega

Boga - Stvarnika in je smatral to vero kot prvo moralno dolžnost človeško.

Čičerin se je posvetil posebno pravoslovnim študijam in je daljšo vrsto let bil profesor državnega prava na moskovskem vseučilišču. Pozneje je postal župan moskovskega mesta. Tedaj je bilo slovesno kronanje carja Aleksandra III. Takrat je pri banketu, ki so se ga udeležili zastopniki vseh ruskih mest, izpregovoril pozdrav, ki je postal zanj usoden. Čičerin je nazdravil „edinosti vseh deželnih sil, smotrečih k blagru domovine“, ter izrazil upanje, da vlada pokliče te sile do glasovanja, kajti „brez udeležbe družbe izgube svoj smisel vse reforme prejšnje vlade“. Te besede je vlada smatrala kot željo po skupnem državnem zboru. S to mislijo se je bil res baval zadnje dni svojega življenja umorjeni car Aleksander II. A pogumni govornik je vsled teh besed padel v nemilost in moral odstopiti iz javnega življenja.

Čičerin je šel na deželo in živel odslej samo znanosti. V njej je imel edino uteho, zlasti, ker so ga zadele še razne rodbinske nesreče. Bavil se je z zgodovino ruskega prava, z državnim pravom, s pravno filozofijo in z modroslovnimi vprašanji sploh. Spisal je knjige: „Provincialne institucije v Rusiji“, „Skice iz zgodovine ruskega prava“, „Zgodovina političnih znanosti“ (4 knjige, 1868 - 1878), „Lastnina in država“ (2 knjigi, 1862 - 1883), „Kurz državne vede“ (3 knjige), „Počela logike in metafizike“, „Filozofija prava“, „Znanost in vera“. Pravniki cenijo najbolj njegove zgodovinske spise. Bil je v nasprotju z rusko vladno notranjo politiko. Čičerin je svoje pravne nazore razvijal v idealističnem duhu na podlagi krščanskih nazorov o Bogu in o človeških dolžnostih. Bil je prepričan, da ne more biti protislovja med vero, znanostjo in moralnim pravom. Tudi država se mora ravnati po nravnih načelih; res je sicer, da so tudi z nenravnimi sredstvi postale države mogočne, a nenravnost vendar ne more roditi trajne kulture in splošnega blagra družbe. Iz tega je izvajal razmerje med gospodujočim in podjarmljenim narodom. Gospodovanje nalaga težko moralno dolžnost: Narod, ki hoče drugemu vladati, mora biti ne le popolnoma pravičen, ampak mora tudi nravno stati nad njim, da more podložniku dajati novih kulturnih dobrot. Po tem načelu je sodil razmerje ruske vlade do podložnih ji narodov in odločno obsojal njeno politiko. Rekel je, da če se Rusija ne izpremeni, bodo prišle težke notranje katastrofe nad njo.

V modroslovnih spisih pobija moderni pozitivizem, za katerim se skriva goli materializem, in ki je kriv tudi politične zdivjanosti. „Odtod splošna zmeda“, pravi Čičerin, „odtod mrak, negotovost, kakršne nikdar doslej ni bilo; močno prepričanje, jasna misel, vzvišen značaj postajajo vedno bolj redki.“ V etiki pozitivistov vidi nasprotje do pravega razmerja človeka do Boga in nasprotje do logičnega mišljenja. „labo služijo znanosti onemu, ki je v